

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/9 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy

maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Насретдинова Дилфуза Мухаммадиновна</i> ЖЕНЩИНЫ ТАТАРКИ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНА	13-19
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИ МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА	20-25
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo'latovich</i> SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARIDA DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR, AHOLI BANDLIGI VA MIGRATSIYA JARAYONLARI	26-32
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> XX ASRNING UCHINCHI CHORAGIDAGI IQTISODIY, IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR VA ULARNING DEMOGRAFIK JARAYONLARGA TA'SIRI	33-37
<i>Саидбобоева Гулзора Нематжоновна</i> ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКАЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА	38-43
<i>Muminov Orifxuja</i> QIZILQUMNING LANDSHAFTI VA TARIXIY GEOLOGIYASI	44-49
<i>Avalova Gulshod Murodullayevna</i> HOJI BEKTOSH VALI – MUTASAVVUF FAYLASUF. HOJI BEKTOSH VALI MAJMUASI: TARIXI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	50-55
<i>Айтмуратова Жанылсын Жалгасовна, Жамалов Нурлан Юсупович</i> БУЮК АЛЛОМАЛАРИМИЗНИНГ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ	56-61
<i>Qurbonova Marg'uba</i> TIL SOHASIDAGI O'ZBEKISTON HUKUMATI SIYOSATI, O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	62-68
<i>Shoto'rayeva Sitora Xudoyberdi qizi</i> BUXORO XONLIGIDA TOJIDDIN HASANXOJANING TUTGAN O'RNI VA IJTIMOIIY FAOLIYATI	69-72
<i>Убайдуллаева Моҳисадаф Суннатилла қизи</i> ҚЎҒИРЧОҚ ЎЙИН ЭНГ ҚАДИМГИ НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС СИФАТИДА	73-76
<i>Xoliqulov Rustam Sharipovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH SOHASIDAGI AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR	77-82
<i>Fayziyev Farrux Uktamovich</i> IMKONIYATI CHEKLANGAN INSONLAR O'RTASIDA O'TKAZILADIGAN XALQARO SPORT MUSOBAQALARINING RIVOJLANISH TARIXI	83-90
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> МЕҲНАТ МИГРАНТЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ Қўллаб-қувватлашнинг АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	91-96

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod</i> ISHBILARMONLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI O'RNI	97-107
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Холиёров Парда Саъдуллаевич</i> КОРХОНАЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	108-124
<i>Payazov Murod Maksudovich</i> “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJDA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH DAVR TALABI	125-131
<i>Юнусов Бегенч Мавланбердиевич</i> ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШИНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	132-143
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich, Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich</i> KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	144-151
<i>Мадрахимов Кахрамон Эгамберганович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ СТРАТЕГИК УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	152-161
<i>Palvaniyazov Anvar Amatovich</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA INVESTITSION SIYOSATNING AHAMIYATI	162-165
<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> HUDUDLARDA SANOAT AGLOMERATSIYALARINI SHAKLLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH	166-172
<i>Raxmanova Rushana</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJI VA KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR	173-178
<i>Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li</i> SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA DINAMIKASI	179-186
<i>Qodirov Bahodir Tursunovich</i> “QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI”NING O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	187-192
<i>Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, G'oyibnazarov Muxammad Xamidbekovich</i> LIZING MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISHDA SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINING AHAMIYATI	193-199
<i>Masharipova Durdona</i> RAQAMLI PLATFORMALARNING GLOBAL TASHQI SAVDOGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	200-206
<i>Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнара Чарикулиевна</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВНОГО БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	207-213

<i>Xidirova Marg'uba Rustamovna, Zakirov Asilbek Adilovich</i> KORPORATIV BOSHQARUV MEKANIZMLARI ORQALI AKSIYADORLIK JAMIYATINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	214-218
---	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon</i> TALABALARDA FALSAFIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	219-223
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> INSON VA JAMIYAT O'ZARO ALOQALARI: MUVOZANAT VA RIVOJLANISH	224-228
<i>Раджапбоева Хуршида Мақсудовна</i> ШАРОФ РАШИДОВ БАДИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИДАГИ ЭСТЕТИК КЛИШЕНИНГ УНИКАЛ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	229-233
<i>Abdullayeva Marhabo Uskinbayevna</i> YUSUF XOS HOJIB "QUTADG'U BILIG" ASARIDA AXLOQ MASALASI.....	234-239
<i>Ризаев Илҳом</i> ТАРТИБ ВА ХАОС: ЎЗ-ЎЗИНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ ҲОЯЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ ТАДҚИҚИ	240-247
<i>Niyozova Nilufar</i> OQILONA TURMUSH SHAROITINI YARATISHDA OILANING O'RNI	248-252
<i>Usmonov Farrux</i> FAN ETIKASI TUSHUNCHASINING TIZIMLI TAHLILI	253-258
<i>Mirjavxarova Feruzaxon Usmonjonovna</i> AYOLLARNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOY, IQTISODIY VA MADANIY ASOSLARI: TARIXDAN BUGUNGI KUNGACHA	259-266
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MA'NAVIY VA G'OYAVIY MEKANIZMLAR	267-272
<i>Raxmankulov Farxod Raximkulovich</i> ISLOHOTLAR JARAYONIDA MULKDORLAR QATLAMINING MILLIY O'ZLIGINI ANGLASHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	273-278
<i>Asatov Sodiq Safarovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARGA PRAGMATIK YONDASHUVLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	279-284
<i>Yusupova Feruza Zoyirovna</i> AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ	285-290
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SINERGETIKANING FALSAFIY VA IJTIMOY DUNYOQARASHGA TA'SIRI	291-296
<i>Saodatov Alimardon Abduraxmonovich</i> YOSHLARDA TABIAT IFLOSLANISHINI OLDINI OLIH VA UNI ASRAB AVAYLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	297-302

<i>Matluba Abduqodirovna Abdalimova</i> FALSAFIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA ANALITIK VA KRITIK YONDASHUVLAR	303-307
<i>Safarova Tumaris Rustamkulovna</i> KOTIB CHALABIYNING SHARQ ILM-FAN TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNINI	308-312
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> АФСОНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ	313-316
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> XRISTIANLIK DININING KELIB CHIQISHI VA G'ARB DAVLATLARIGA TARQALISHI	317-326
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Karimova Ozodakhon Avazovna</i> LINGUOPRAGMATIC STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A SOMATIC COMPONENT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	327-338
<i>Sayfiddinova Gulnoza</i> MILLIY UYG'ONISH DAVRI QO'QON ADABIY MUHITIDAGI AYRIM TURKUM SHE'RLARNING JANRIY XUSUSIYATLARI	339-344
<i>Abdullayev Ziyodbek Mansurovich</i> O'ZBEK VA NEMIS TILLARI ANTROPONIMIKASIDA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR: KONTRASTIV TAHLIL	345-352
<i>Otaboyeva Mazmuna Rahimovna</i> FE'LNING SEMANTIK VA GRAMMATIK KATEGORIYALARIDAGI DARAJALANISHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	353-359
<i>Алиева Эльвина, Темирова Озода</i> ПОВЕЛЕНИЯ И ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ СО ЗНАЧЕНИЕМ ЖЕЛАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ В. Ф. ХОДАСЕВИЧА	360-365
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li</i> BADIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)	366-372
<i>Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi</i> SAID AHMAD HAJVIYALARIDA YUKLAMALARNING AHAMIYATI	373-378
<i>Abdumajitov Xurshid Alisher o'g'li</i> MULOQOT VA MADANIYAT SHARHIDAGI SPORT TILI	379-382
<i>Rajabova Karomat Chorshanbi qizi</i> TURKOLOGIYADA SO'ZLASHUV USLUBIGA DOIR IZLANISHLAR	383-389
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA JINOIY LINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHIDA STILISTIK VOSITALARNING O'RNINI	390-396
<i>Xasanova Kamila Baxtiyorovna</i> STUDYING ETHNOGRAPHIC VOCABULARY IN THE UZBEK LANGUAGE	397-401
<i>Бобаева Шахноза</i> ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В РЕЧИ	402-407

<i>Рузибаева Азиза Қаҳрамановна</i> АВАЗ ЎТАР ИЖОДИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАЪСИРИ	408-413
<i>Umurzakova Aygul Umarovna</i> ARAB TILSHUNOSLIGIDA ZIYORAT TURIZMI TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI	414-418
<i>Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Egamberdiyeva Sarvinoz Esonali qizi</i> STILISTIK FIGURALARNING TARJIMADAGI O'ZIGA XOSLIGI	419-423
<i>Xo'jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi</i> INGLIZ TILIDA "CHILD" KONSEPTINI AKS ETTIRUVCHI NOMINATSIYALAR	424-427
<i>Мирзаева Феруза Самижоновна</i> ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ	428-433
<i>Badalbayeva Maloxat Yulchiyevna</i> TRANSLATION FEATURES OF EMERGENCY TERMS IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE ANALYSIS	434-438
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SOHASIDAGI O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NEOLOGIZMLARNING YASALISH USULLARI VA QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI	439-444
<i>Po'latova Sarvinoz Botir qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDDIYATLI KOMMUNIKATSIYANING LIGVISTIK EKSPERTIZASI	445-449
<i>Aripova Saodat Taxiroyvna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI HIKOYALAR TARJIMASINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI	450-453
<i>Azamatova Gulnoza</i> THE GRAMMATICAL CATEGORY OF NUMBER IN THE GERMAN LANGUAGE	454-458
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Мухитдинова Фирюза</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	459-465
<i>Imotniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> MULKNI BEGONALASHTIRISH SHARTNOMALARIGA OID KONSEPTUAL YONDASHUVLAR	466-470
<i>Ёкубов Шухратжон Восиджон угли</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК АВТОР И ИЗОБРЕТАТЕЛЬ: АНАЛИЗ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ, СОЗДАННЫХ ИИ, В РАМКАХ АВТОРСКОГО ПРАВА И ПАТЕНТНОГО ПРАВА	471-477
<i>Худайбердиева Мафтуна Зафар кизи</i> ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА ДЕТЕЙ НА БЕСПЛАТНОЕ И КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ	478-483
<i>Begimov Rufat Musurmonovich</i> KONSTITUTSIYA – HUQUQ VA ERKINLIKLARIMIZ KAFOLATI	484-488
<i>Миножиддинов Абдурасул Баходирович</i> АЛИМЕНТ МАЖБУРИЯТЛАРНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	489-494

<i>Иброҳимов Азимжон Абдумумин угли</i> “ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛИК ҚОНУНЧИЛИГИДА КОРПОРАТИВ МУНОСАБАТЛАРГА ОИД ҚОИДАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ”	495-500
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASI BIRINCHI BO'LIM 6-BOBIDAGI KONSEPTUAL MASALALAR TAHLILI	501-507
<i>Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич</i> ИЖАРА ШАРТНОМАСИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ЁНДАШУВЛАР	508-514
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В ВЕБ-РАЗРАБОТКАХ	515-524
<i>Асадов Шаҳриддин Фахриддинович</i> РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАСЛАҲАТ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	525-529
<i>Ганиев Нихолбек Валиевич</i> НОТИЖОРАТ КОРПОРАТИВ ТАШКИЛОТЛАР	530-536
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ortiqova Nargiza Akramovna</i> O'QUVCHILARDA TARBIYAVIY QADRIYATLAR MANBALARI VOSITASIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANI OSHIRISHGA QARATILGAN SAMARALI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	537-541
<i>Jamalova Nargiza Ulug'bek qizi</i> PEDAGOGIKA VA GUMANITAR FANLARINING JAMIYATDA TA'LIMNING O'ZGARISHI VA RIVOJLANISHIDA TUTGAN O'RNI	542-547
<i>Norboyev Nabijon Narziqulovich</i> SHAHMAT O'YININING SHAXS INTELEKTUAL SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	548-553
<i>Batirov Behzod Baratovich</i> FIZIKA TA'LIM MAZMUNINI TABAQALASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	554-559
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i> GENDER METODINING NAZARIY ASOSLARI	560-564
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIGA INNOVATSION O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGI VA PEDAGOGIK SHAROITLARI	565-569
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASINING PEDAGOGIK SHARTLARI	570-575
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> JISMONIY YUKLAMADAN CHARCHASH VA QAYTARILISH DAVRLARINING FIZIOLOGIYASI	576-580
<i>Xudaykulova Dilbarxon Zokirovna, Erkinova Dilshoda Sherali qizi</i> BOLALARDA TADQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK JARAYONNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	581-586

<i>Eshdavlatov Abdullo Boybo'ri o'g'li, Uralov Sardor Abdulla o'g'li</i> TALABALARNING VOLEYBOL MASHG'ULOTLARIDA TEXNIK TAYYORGARLIGI	587-593
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI TIL ELEMENTLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	594-607
<i>Mirzaeva Kamola Uralovna</i> THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN EDUCATING A PROFESSIONAL GENERATION	608-612
<i>Tursunboyeva Mukhlisa Anvar kizi</i> BILINGUALISM AS A PROMISING FORM IN CHILDREN'S EDUCATION	613-619
<i>Ҳақназарова Нулуфар Қуранбоевна</i> ТАЪЛИМ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ШАРОИТИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ СТРУКТУРАВИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ТАЪМИНОТИ	620-625
<i>Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna</i> INGLIZ TILIDA TALABALAR YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA TURLI YOZMA MATN NAMUNALARINI TAHLIL QILISHGA QARATILGAN MASHQLARNING AHAMIYATI	626-633
<i>Джанабаева Адина</i> ВОЗМОЖНОСТИ ЦИКЛА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ФОРМИРОВАНИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	634-641
<i>Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich</i> TALABALARNING JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARIDA KUCH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	642-646
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> QASHQADARYO VILOYATIDA PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI	647-651
<i>Садиев Валижон</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	652-657
<i>Pulatova Muhabbat Egamberdievna</i> UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA O'QITUVCHILARDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYASI	658-663

Received: 10 November 2024
Accepted: 15 November 2024
Published: 25 November 2024

Article / Original Paper

PROBLEMS IN SHAPING THE CIRCULATION TOOLS OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP ENTITIES AND PROSPECTS FOR THEIR DEVELOPMENT

Kuchkarov Bahtiyor Hoshimjanovich,
independent researcher
E-mail: bahtiyorkuchkarov85@gmail.com

Sayitbaev Shermirza Datkamirzayevich,
Namangan Institute of Engineering Technology,
doctor of economic sciences, professor

Abstract. The article examines the main types of funding sources, features and problems of capital formation for small businesses using the Namangan region as an example. It identifies the factors that determine the composition of sources of funding for small businesses, and identifies the advantages of using alternative investments and alternative online funding as priority areas for providing resources to small businesses.

Key words: investments, financial business, financial aid, crowdfunding, working capital.

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich,
mustaqil tadqiqotchi

Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich,
Namangan muhandislik texnologiya instituti
iqtisod fanlari doktori, professor

Annotatsiya. Maqolada Namangan viloyati misolida tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirish manbalarining asosiy turlari, ularning kapitalini shakllantirish xususiyatlari va muammolari ko'rib chiqilgan. Kichik biznesni moliyalashtirish manbalari tarkibini belgilovchi omillar ko'rsatilib, kichik korxonalar faoliyatini resurslar bilan ta'minlashni ustuvor yo'nalishlari sifatida alternativ investitsiyalar hamda muqobil onlayn moliyalashtirishdan foydalanishning afzalliklari aniqlangan.

Kalit so'zlar: investitsiyalar, kichik biznes, moliyaviy yordam, kraudfanding, aylanma mablag'lar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI9Y2024N19>

Asosiy qism. Kichik biznes bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biriga aylandi. Kichik biznesni rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotidagi

tarkibiy o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu soha zarur raqobat muhitini yaratadi, qo'shimcha ish o'rinlari yaratilishiga va aholi daromadlarining oshishiga xizmat qiladi[4]. Ko'pgina rivojlangan mamlakatlarning iqtisodiy tarixi shuni isbotlaganki, xususiy sektor, shuningdek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari qo'llab-quvvatlanmasdan milliy muammolarni hal qilish mumkin emas[5]. Kichik biznes faoliyatini to'liq moliyalashtirish va rivojlantirish masalalari har qanday davlat iqtisodiyoti uchun doimo dolzarb masala hisoblangan. Odatda, yirik korxonalarga nisbatan kichik biznesda asosiy va aylanma mablag'larni shakllantirish uchun an'anaviy manbalar tanlovi cheklangan bo'ladi, va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash dasturlari ham har doim yetarlicha samarali bo'lmaydi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun moliyaviy mablag' bo'lishi birinchi navbatda resurs ta'minlovchi funksiyani bajarib, korxonaning joriy va asosiy vositalarining zarur miqdorini shakllantirish imkonini beradi. Korxonada yetarli miqdordagi moliyaviy resurslarning mavjudligi uning doimiy operativ faoliyati va ishlab chiqarish dasturini amalga oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Korxonaning moliyaviy resurslarini shakllanish manbalariga ko'ra, ular uch turda, ya'ni 1-xususiy o'z resurslari, 2-jalb qilingan va 3-qarz-kreditorlik kabi ko'rinishlarda shakllanishi mumkin. Korxonaning o'z xususiy moliyaviy resurslarining asosiy manbalari-bu xo'jalik yurituvchi subyektning operatsion faoliyati natijasi bo'lgan foyda va amortizatsiya to'lovlari hisoblanadi [3]. Bundan tashqari, moliyaviy resurslarga bo'lgan joriy ehtiyojlarni qondirish uchun barqaror majburiyatlardan foydalanish ham mumkin, ya'ni notijorat asosda jalb qilingan mablag'larning korxona tomonidan haqiqatda doimiy foydalaniladigan qismi (masalan, kreditorlik qarzдорlikni minimal darajada pasaytirilgan qismidan). Shuningdek, korxonaning tashqi manbalardan qaytarib olinmaydigan va nominal bepul asosda olingan mablag'lari ham o'z moliyaviy resurslariga tenglashtiriladi. Jalb etilgan moliyaviy resurslar manbalariga aksiyali qimmatli qog'ozlarni qo'shimcha chiqarish natijasida jalb qilingan mablag'lar, davlat yoki mahalliy byudjetlardan olingan mablag'lar, jismoniy va yuridik shaxslardan tekinga olingan boshqa mol-mulklar ham kiradi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda faqat xususiy va jalb etiladigan mablag'lariga tayanib, ishlab chiqarish quvvati va sotish hajmining yuqori o'sish sur'atlariga erishish mumkin emas[2].

Kichik biznes rivojida korxonani ilg'or faoliyati uchun moliyaviy ta'minlashda muddatli to'lov va boshqa to'lov shartlari asosida beriladigan uchinchi turdagi qarz mablag'laridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Kichik biznesni rivoji uchun korxonani mablag' bilan ta'minlashda aynan qaytara oluvchalik, to'lovchanlik, zudlik shartlari asosida olinadigan qarz mablag'lari salmoqli o'rin tutadi. Korxona qarzga olinadigan moliyaviy resurslarni turli manbalardan olishi mumkin. Jumladan:

- bank kreditlari, bankdan tashqari moliya-kredit institutlarining kreditlari (lizing va faktoring kompaniyalari, investitsiya fondlari);

- tijorat kreditlari (tovar ko'rinishida-olingan kreditlar va avanslar);

- qarzдорlik qimmatli qog'ozlarini chiqarish va joylashtirish yo'li bilan moliya bozorida keng doiradagi ishtirokchilardan jalb qilingan mablag'lar (masalan, korporativ obligatsiyalar).

Yuqoridagi uch turdagi moliyalashtirishdan tashqari so'nggi yillarda tadbirkorlik subyektlarini, jismoniy va yuridik shaxslar faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlashda muqobil onlayn moliyalashtirishni roli ortib bormoqda. Moliyaviy tadbirkorlik sohasidagi bu shakllar kichik biznes sohasida qo'llanilishi mumkin bo'lgan asosiy va aylanma mablag'larni ko'paytirishga qaratilgan muqobil moliyalashtirish manbalari hisoblanadi.

Xususan, bularga quyidagilar kiradi:

–**Peer to peer** kreditlari, ya'ni jismoniy va yuridik shaxslarning mablag'larini onlayn platformalar orqali va an'anaviy moliyaviy vositachi ishtirokisiz bevosita jalb qilishdir. Bu holatda qarz oluvchi bankka murojaat qilmay, keng ommaga o'z loyihasini taklif etadi. Ixtiyoriy loyiha yoqqan kishi, summasi qancha bo'lishidan qat'iy nazar mablag' kiritadi, loyiha egasi esa, u pulni biznesga sarflashi va olgan kreditni protsentlar bilan qaytarish majburiyatini oladi.

–tadbirkorlik subyektlari uchun balans kreditlari-onlayn platformalar orqali kreditlash yo'li bilan amalga oshiriladiganda kredit summasi platformani boshqaruvchi muassasa balansidan to'g'ridan-to'g'ri debitlanadi;

–foydani taqsimlash shartlari asosidagi kraudfanding, ya'ni loyihani yoki g'oyani moliyalashtirish uchun unga qiziqqan ko'p kishilar–investorlardan loyihani amalga oshirishdan olingan foydaning bir qismini dividendlar, royaltlar va boshqalar ko'rinishida to'lash sharti bilan moliyalashtiriladi, bu shartnoma mablag'larni oluvchi tomonidan o'z loyihasini to'la nazoratini saqlab qolishni o'z ichiga oladi. Kraudfanding (inglizcha kraud–olomon, ko'p sonli odamlar, fanding finans ma'nosini bildiradi)–bu korxonani, loyihalarni yoki g'oyani moliyalashtirish usuli bo'lib, unda ko'pchilikdan internet platformalari yoki kraudfanding saytlari orqali mablag' yig'iladi.

–debitorlik qarzlarni moliyalashtirish (onlayn faktoring), ya'ni korxona tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga onlayn platformalar orqali mavjud hisob varaq-fakturalarni sotish;

–korxonaning oddiy aksiyalari, dividendlar yoki boshqaruvda ishtirok etish huquqi evaziga onlayn-investorlardan mablag' olishga asoslangan aksiyadorlik kraudfandingi;

–birjadan tashqari ta'minlanmagan qarzдорlik qimmatli qog'ozlarini jismoniy va institutsional investorlarga onlayn sotishni amalga oshirilganda, qarzдорlik qimmatli qog'ozlaridan foydalanish vositasida berilgan kreditlar.

–investitsiya yoki boshqa loyiha uchun real mablag' yo'qligi tufayli mablag' jalb qilinganda, moliyaviy bo'lmagan haq to'lanadigan kraudfanding. Bunda olingan qarz resurslardan foydalanish evaziga to'lov sifatida ishtirokchilarga turli shakllardagi moliyaviy bo'lmagan har xil manfaatli mukofotlar (innovatsiya mahsulotini birinchilardan bo'lib olish imkoniyati, tovar mahsulotlari narxlarida chegirmalar yoki boshqa manfaatlar) beriladi.

–pul mablag'larini oluvchilarning (boshqaruvchilarning) moliyaviy donorlar oldidagi majburiyatlari bo'lmagan holda bepul va qaytarib berilmaydigan asosda mablag'larni jalb qilishga asoslangan haq to'lanmaydigan kraudfanding;

–muqobil moliyalashtirish korxona tomonidan ham qarz, ham aksiyadorlik asosida amalga oshirilishi mumkin. Bu uning turlarini qarzga olingan yoki jalb qilingan moliyaviy manbalar sifatida tasniflash imkonini beradi. Kraudfandingning ayrim turlari shartli (qisman) qarz sifatida tasniflanishi mumkin, ya'ni moliyaviy bo'lmagan mukofotlar bilan olinadigan kraudfanding.

–daromad yoki kompaniyani boshqarishda ishtirok etishni ta'minlovchi kapital asosni aksionerlik shaklida moliyalashtiriladigan kraudfanding yoki foydani taqsimlash shartlari bo'yicha kraudfanding.

Biz aylanma mablag'larni ko'paytirishga qaratilgan muqobil moliyalashtirish manbalarini o'rganayotganimizning sababi, tadbirkorlikdagi muqobil moliyalashtirish manbalari kichik bizneslarning rivojlanishi va aylanma mablag'larni yaxshilashda muhim rol

o'ynaydi. Birinchidan, kraudfanding va online platformada amalga oshiriladigan kreditlar, tadbirkorlarga an'anaviy moliyaviy vositachilarsiz, keng auditoriyadan mablag' jalb qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, foydani taqsimlash shartlari asosida kraudfanding, investorlarga kompaniyaning rivojlanishida ishtirok etish va foyda olish imkonini yaratadi. Bu biznesni samarali boshqarish uchun muhimdir, chunki biznes egasi loyiha nazoratini saqlab qoladi. Uchinchidan, debitorlik qarzlarni moliyalashtirish, onlayn faktoring orqali biznesning likvidligini oshirishga yordam beradi. To'rtinchidan, moliyaviy bo'lmagan mukofotlar taklif qiluvchi kraudfanding turlari, investorlarga turli manfaatlar bilan rag'batlantirishni ta'minlaydi, bu esa loyihalarni mablag'lash uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Umuman olganda, korxonaning moliyaviy resurslarini shakllantirish manbalarining haqiqiy tarkibi ko'plab omillarga bog'liq, ular orasida eng muhimlari:

- korxonaning tashkiliy-huquqiy shakli va hajmi;

- korxonaning hayot faoliyatini real bosqichlari holati (yangi tashkil etilgan yoki uzoq vaqtdan beri faoliyat yuritayotgan va bozorda mavjudlik ko'lamini kengaytirish bosqichida, faoliyati va mahsulot assortimentini diversifikatsiyalash bosqichida, operatsiyalarni bajarishni barqarorlik yoki faoliyatning qisqarishi bosqichida bo'lishi kabilar);

- tashqi moliyaviy resurslardan foydalanish yo'nalishlari (asosiy kapitalga investitsiyalar, aylanma mablag'larning doimiy yoki o'zgaruvchan qismini moliyalashtirish).

Bundan tashqari, kichik biznes subyektlari uchun yuqorida ko'rsatilgan moliyaviy resurslar manbalarining har biri o'ziga xos xususiyatlarga va foydalanishda muayyan obyektiv cheklovlar ega. Masalan, kichik biznes subyektlarining o'z moliyaviy resurslari hajmi odatda, cheklangan, shuning uchun kichik biznes ko'pincha qimmat investitsiya loyihalarini amalga oshirish imkoniyatiga ega emas, faoliyat masshtabini cheklanganligi esa, yuqori texnologik innovatsion sohada mustaqil izlanishlarni olib borishga imkon bermaydi. O'zining tashkiliy-huquqiy shakliga ko'ra, kichik biznes asosan yakka tartibdagi tadbirkorlar, mas'uliyati cheklangan jamiyatlar doirasida yoki kamroq tarqalgan xususiy aksiyalar shaklida aksiyadorlik jamiyati ko'rinishida tashkil topadi[6].

Tashqi cheklovlar qo'shimcha ravishda (eng kam ustav kapitaliga qo'yiladigan talablar, aksiyalarni fond birjasida joylashtirishni ta'minlashdagi qiyinchiliklar), kichik korxonalar egalari ko'pincha yangi ishtirokchilar paydo bo'lishi sababli kompaniya ustidan nazoratni yo'qotishni xohlamaydilar (xususan, mojarolar va yo'qotish xavfi ortishi orqali). Shuningdek aksiyalarni qo'shimcha kirim oqimini va foyda kirimi oqimini kichik biznesni moliyaviy manbai resurslari sifatida foydalanish ancha cheklangan holda bo'ladi. Uzoq muddat ijobiy kredit olish tarixini yo'qligi, aylanma mablag' hajmlari va diversifikatsiya darajasini pastligi odatda kichik korxona uchun maqbul shartlarda kerakli kredit miqdorini olishni juda murakkablashtiradi.

Bundan tashqari, tadbirkorlar ko'pincha bank kreditlarini o'zlarining moliyaviy resurslarini shakllantirishning mumkin bo'lgan manbasi deb hisoblamaydilar, buning sababi sifatida bank kreditlarini olishning uzoq va murakkab tartibini, moliyaviy-iqtisodiy texnik-iqtisodiy asoslash va loyihalarning investitsiya istiqbollari baholash bo'yicha mutaxassislarning etishmasligini ko'rsatadilar[1].

Agar kredit olish mumkin bo'lsa ham, uning shartlari, qiymati, miqdori, garovga qo'yiladigan talablar va boshqa parametrlar ko'pincha kichik biznes uchun juda og'ir yoki moliyaviy jihatdan nomaqbuldir. Ko'rsatilgan barcha murakkabliklarni hisobga olganda kichik

biznes faoliyatini rivojlantirishda moliyaviy ta'minlashni tarkibiy qismlari ichida alternativ moliyaviy ta'minot modeli muhim ahamiyatga egaligini ko'rish mumkin.

Moliyaviy resurslarning an'anaviy va muqobil manbalarini ko'rib chiqishda yangi tashkil etilgan va allaqachon faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun mablag'larni jalb qilishdagi mavjud farqlarni hisobga olish kerak. Yangi tashkil etilgan korxonalar uchun moliyaviy resurslarning ichki manbalari, odatda, ustav kapitali orqali shakllanadi, faoliyat yuritayotgan korxonalar esa, buning ustiga, foyda va amortizatsiya ajratmalari shaklida o'z moliyaviy resurslarini ham to'playdi. Qarz mablag'larini jalb qilishda ham o'ziga xos farqlar kuzatiladi. Shunday qilib, banklar ijobiy kredit tarixiga ega bo'lgan, bozorda ancha uzoq tajribaga ega bo'lgan korxonalarga, shuningdek, faol bank hisob raqamlariga ega bo'lgan mijozlariga kamroq ehtiyotkorlik bilan va yaxshiroq shartlarda kredit beradilar. Uzoq muddatli ijobiy kredit tarixi bo'lmasa, kamroq qiziqish bilan qaraladi.

Ushbu qiyinchiliklarni inobatga olgan holda, muqobil moliyalashtirish modellarini kichik korxonalar faoliyati va rivojlanishini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning muhim tarkibiy qismiga aylantirish mumkin. Ya'ni, yangi tashkil etilgan korxonalar uchun an'anaviy usullardan tashqari, kraudfanding platformalari kabi muqobil manbalardan foydalanish, ayniqsa ko'plab investorlar uchun jozibador bo'lgan innovatsion biznes sohasini moliyalashtirishni ancha osonlashtiradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, moliyalashtirishda aktivlar turiga qarab korxonalarni moliyalashtirish manbalari tarkibidagi farqlarni hisobga olish zarur, chunki bu aktivlar asosiy vositalarni moliyalashtirish, aylanma mablag'larning doimiy yoki o'zgaruvchan qismini moliyalashtirish va boshqa maqsadlar uchun investitsiya qilinadi.

Bank va nobank moliya institutlarining rivojlangan sektori bilan birga, tobora keng tarqalib borayotgan onlayn platformalar orqali muqobil moliyalashtirish vositalarining Yevropa tajribasi alohida e'tiborga loyiqdir. Biroq, shuni ta'kidlash lozimki, onlayn moliyalashtirishning bunday darajaga erishish kichik biznesni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlashning yuqori ulushi bilan bog'liqdir.

So'nggi yillarda kichik va o'rta biznes uchun muqobil onlayn moliyalashtirish ba'zi mamlakatlarda jadal rivojlanmoqda, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda esa, hozirgi kunda ixtisoslashgan onlayn platformalardan foydalangan holda kichik va o'rta biznesni moliyaviy resurslarni real manbalar bilan ta'minlashda muqobil onlayn moliyalashtirish modellarining roli ortib bormoqda. Muqobil moliyani rivojlantirish-bu an'anaviy moliyalashtirish manbalariga kirish imkoniyati kichik bo'lgan va joriy faoliyatni va kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni moliyalashtirish uchun o'z moliyaviy resurslarining yetishmasligini boshdan kechirayotgan kichik korxonalar uchun juda muhimdir. Hozirgi kunda korxonalar biznesni muqobil onlayn moliyalashtirish modellarini, xususan, peer-to-peer biznes kreditlari, aksiyadorlik kraudfanding, foydani taqsimlash, moliyaviy birlamgan mukofotlar bilan kraudfanding va onlayn debitorlik qarzlarini moliyalashtirish modellaridan foydalanishga o'tib bormoqdalar.

Ushbu tendensiyalarning o'sishini davlat tomonidan tartibga solishning cheklovlari va boshqaruv darajasining pastligi, investitsiya jarayonining shaffof emasligi, ko'plab investorlar o'rtasida xavfning diversifikatsiyasining yo'qligi, shuningdek, investorlarning bank tizimi va qimmatli qog'ozlar bozoriga an'anaviy investitsiyalari rentabelligining pasayishi (ba'zan hatto salbiy qiymatlarga tushishi) bilan izohlash mumkin.

Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini aylanma vositalarini shakllantirishda tashqi an'anaviy kanallardan moliyaviy mablag' olishga nisbatan (fond bozori va bankdan) alternativ onlayn modellari orqali moliyalashtirish qator afzalliklarga ega. Jumladan:

-bank kreditidan farqli o'laroq, muqobil moliyalashtirish modellari biznes g'oyasining paydo bo'lishi bosqichida yoki yangi tashkil etilgan korxona uchun zarur miqdorda (ehtiyojning 100% gacha va ko'pincha bir necha barobar ko'p) haqiqiy garovsiz mablag'larni jalb qilish imkonini beradi;

-an'anaviy bank kreditidan farqli ravishda, peer-to-peer kreditlashda kredit summasini muddatidan oldin to'lashdagi mumkin bo'lgan jarimalarni qo'llashni ko'zda tutmaydi[6; 7];

-alternativ onlayn moliyalashtirish usuli mablag' oluvchini ham mablag' beruvchini ham o'zining soddaligi, tezkorligi operatsiyalarni tushunuvchanligi bilan jalb etadi.

Investor uchun muqobil moliyalash bu mablag'ni yangi qo'shimcha yo'nalishga yo'llash va foyda olish, hamda jamiyat uchun muhim va ahamiyatli bo'lgan biznes g'oyani yoki innovatsion loyihani qo'llash imkoniyatidir[8].

Umuman olganda, butun dunyo mamlakatlari sharoitida korxonalarining aylanma mablag'larini moliyalashtirish manbalarining tarkibiy tuzilishi investitsiyalarni moliyalashtirishga xos bo'lgan tendensiyalarni takrorlaydi. Korxonalarining bank kreditlaridan foydalanishdagi ulushi katta bo'lgan mamlakatlarga Chili, Braziliya, Irlandiya kabilarni kiritish mumkin. Kichik va o'rta biznesni muqobil moliyalashtirishning eng katta rivojlanishi esa, so'nggi yillarda Xitoy, Janubiy Koreya va Fransiya, Germaniya, Niderlandiya va Ispaniya kabi Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida kuzatilmoqda. Aytish kerakki, hamma vaqt ham muqobil onlayn moliyalashtirish oson kechavermaydi. Onlayn moliyalashtirish turini tanlash korxonaning moliyaviy resurslaridan foydalanish yo'nalishiga bog'liq bo'lib, ko'pincha kraudfanding platformalaridan foydalanuvchi potensial investorlar mavjud biznes doirasidagi yangi investitsiya loyihalarini va startup loyihalarini moliyalashtirish uchun sarmoya tikadilar. Kraudfanding va peer-to-peer platformalaridan foydalanadigan potensial investorlar ko'proq "g'oya", mutlaqo yangi loyihaga sarmoya kiritadilar yoki yangi asbob-uskunalar sotib olish uchun mavjud biznesni qo'llab-quvvatlaydilar, shu ma'noda kichik korxonalar uchun o'z ehtiyojlarini qondirishda muqobil moliyalashtirish manbalarini jalb etish ancha murakkab. Aylanma mablag'larni tezda to'ldirish onlayn faktoring orqali debitorlik qarzlarni moliyalashtirishni ta'minlashi mumkin, ammo bunday mexanizm hozirda faqat bir nechta mamlakatlarda ustuvorlik kasb etmoqda va hozirda mikrokreditlar kichik biznes uchun aylanma mablag'larni moliyalashtirishning eng qulay manbai bo'lib qolmoqda[1]. **Shu o'rinda ta'kidlash joizki, qulaylik va natijalar samarasini oshirishda,** kichik korxonalar uchun korxonalarining ichki resurslari ulushi, bank kreditlari, lizing kreditlari, ta'sisчилarning badallari va muqobil manbalarni har birini va resurslar aylanish dinamikasi o'zgarishini kompyuter dasturidan foydalanib faoliyat olib borishni yo'lga qo'yilishi, korxona operatsiyalarini shaffofligini va boshqaruvda e'tibor lozim tomonlarni tezda aniqlash bilan rentabellik natijalarga erishishga yordam beradi.

Jahonda investitsiyalarni moliyalashtirish tanqisligini boshdan kechirayotgan kichik korxonalar uchun korxonalarining ichki resurslarining o'rtacha ulushi 71,3% ni tashkil etadi; bank kreditlari – 14,3% (investitsiya faoliyatini moliyalashtirish uchun bank kreditlaridan foydalanadigan korxonalar ulushi atigi 25%) lizing kreditlari, ta'sisчилarning badallari va muqobil manbalarni har biri taxminan 5% ni tashkil etadi. Bundan ko'rinib turibdiki, kichik

biznesning moliyalashtirishida asosan o'z mablag'lariga tayanayotganini va bank kreditlari esa kichik korxonalarning moliyalashtirishdagi an'anaviy manbalarga nisbatan murojaat qilishidagi qiyinchiliklarni ko'rsatadi.

Namangan viloyatida kichik biznes subyektlariga ularning aylanma mablag'larini ko'paytirish uchun kiritilgan investitsiya mablag'larini tarkibiy qismlarini keyingi 2019-2023-yillarda o'zgarishi dinamikasi quyidagi 1-jadvaldagicha bo'lgan.

Namangan viloyatidagi kichik biznes subyektlarining aylanma mablag'larining shakllantirish manbalari (mln. so'mda) 1-jadval¹

№	Ko'rsatkich nomi	Yillar				
		2019y.	2020y.	2021y.	2022y.	2023y.
1	Hukumat mablag'larini hisobiga	-	-	-	-	-
2	Qarz mablag'larini hisobiga (bank kreditlari)	1344,3	1545,5	2703,8	2638,3	1114,2
3	O'z mablag'larini hisobiga	1220,9	1262,7	1431,4	1477,6	1008,3
4	Chet el investitsiyasi hisobiga	2229,5	2987,7	2295,8	2381,5	3995,4
5	Boshqa beg'araz yordamlar hisobiga	60	733,4	14,1	682,3	-
6	Boshqa manbalardan	39,8	7,3	2,0	11,5	4110,2

Bulardan ko'ramizki, viloyatda kichik biznesni moliyalashtirishni tarkibiy qismlarida beg'araz yordamlarni o'z mablag'larini sifatida tasniflaganda korxonaning o'z mablag'larini ulushi bank kreditlaridan katta farq qilmaydi. Lekin chet el investitsiyasini dinamik o'sib borishi biznes rivojida alohida ahamiyat kasb etadi. Turli manbalardan kiritilgan investitsiya tarkibida muqobil kraudfanding modelidan foydalanishni ulushi deyarli yo'q.

Shuningdek, respublika bo'yicha tijorat banklari tomonidan asosiy vositalar sotib olish va aylanma mablag'larni to'ldirish uchun keyingi yillarda ajratilgan kreditlar quyidagi jadvalda keltirilgan.

Tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar to'g'risida ma'lumot. (mlrd. so'mda) 2-jadval²

№	Sana	Shundan:	
		Asosiy vositalar sotib olish uchun	Aylanma mablag'larni to'ldirish uchun
1	2020-yil	39,009.8	43,797.0
2	2021-yil	43,447.8	63,319.8
3	2022-yil	44,087.4	75,663.4
4	2023-yil	47,784.9	80,015.2
5	2024-yil 6 oylik	15,812.2	52,684.9

Kichik biznesni moliyalashtirishda aylanma hamda asosiy vositalarni sotib olish uchun ajratilgan kredit mablag'larni yildan yilga ortib borishi kuzatilsa-da, muqobil moliyalashtirish modellaridan foydalanish ancha ortda qolayotganini ko'rish mumkin.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti xuzuridagi Statistika agentligi Namangan viloyat boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

² Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari (<https://cbu.uz/uz/statistics/buletin/1812588>)

Shunday qilib, yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, kichik va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish manbalarining asosiy qismini tadbirkorlarning o'z mablag'lari, shuningdek, ularga tenglashtirilgan moliyaviy resurslar va bank kreditlari tashkil etadi, degan xulosa qilish mumkin. Shu bilan birga, biznesni muqobil onlayn moliyalashtirish modellari, jumladan, peer-to-peer biznes krediti, aksionerli kraudfanding, daromadda ishtirok etish sharti bilan kraudfanding, mablag'siz mukofotlash va debitor qarzdorlikni onlayn moliyalash kabi turlarini qo'llash, biznesni moliyalashtirishning muhim tarkibiy qismiga aylangan. Ushbu yangi moliyalashtirish usullarini mamlakatimizda joriy etish yuqori samaralar keltirishi mumkin.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Алкаиси Т. Современные источники формирования капитала в сфере малого бизнеса. // Студенческий вестник. 2022.. № 5-4 (197). С. 36-37.
2. Аббасова О. М. Совершенствование развития предприятий малого бизнеса // Вестник Академии знаний. 2020. № 3 (38). С. 10–14.
3. Бикметова З. М. Основные направления обеспечения финансовой безопасности предприятия // Актуальные вопросы современной экономики. 2019. № 6 (1). С. 363-370.
4. Досова А. А. Исследование сущности и содержания финансовой устойчивости предприятий малого бизнеса // Финансы и учетная политика. 2020. № 3 (18). С. 20-25.
5. Мамаева М. Р. Совершенствование механизма управления финансовой устойчивостью организaции малого бизнеса // Стратегия бизнеса. 2019. № 3. С. 139-141.
6. Prodanova N. A., Ilyin M. N. "Tashkilotning moliyaviy-xo'jalik faoliyati samaradorligini baholashning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati" // Biznes va dizayn sharhi. 2016. T. 1. No 1(1). S. 1.
7. Salimov A. A. O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish muammolari va istiqbollari // Fan va amaliyot xabarnomasi. 2022. T. 8. No 5. 462-466-betlar. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/78/54>
8. <https://cbu.uz/oz/statistics/buleten/1812588/>
9. <https://stat.uz/uz>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).